

הדלקת נרות חנוכה במנייני חצרות

ד: לעשות 'זכר למקדש' בבית הכנסת שהוא 'מקדש מעט' זכר להדלקת המנורה בבית המקדש.

ועיין בהערה מקור הטעמים הנ"ל.^א

והנה על הטעם הראשון מצינו חולק על כך^ב - וכך מקובל להלכה - שאין אפשרות למי שאינו בקי לצאת ידי חובת מצוותו בהשתתפות במעמד הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת שהרי מצוות נר חנוכה היא 'נר איש וביתו' ולכן כדי לצאת ידי חובה צריך להדליק במקום הדיורים, והדלקה של נר חנוכה בבית כנסת לא יכולה להוציא ידי חובה מי שלא גר בבניין בית הכנסת, וכך פסק הרמ"א וזה לשונו:^ג

'ואין אדם יוצא בנרות של בהכ"נ, וצריך לחזור ולהדליק בביתו'.

וגם הטעם השני לא מצוי בזמננו, שבזמנם אכן בניין בית הכנסת היה מקום אש"ל (אכילה שתיה ולינה) עבור אורחי העיירה^ד, כמבואר

שאלה: בעקבות מגפת הקורונה בתי הכנסת פתוחים רק למניין מצומצם של מתפללים, ולכן רבים מתפללים בחצר בית הכנסת, או בכל מיני מתחמי תפילות מאולתרים שהוקמו לצורך העניין בחצרות הבתים, בגינות ציבוריות ועוד.

כעת שחג החנוכה קרב ובה ברצוני לברר האם ניתן וצריך להדליק נרות חנוכה בין תפילת מנחה לערבית כנהוג בבית הכנסת (ונקיים בעצמנו - 'הדליקו נרות בחצרות קדשך') או שמאחר ומדובר על מקומות מאולתרים אין צורך להדליק ובוודאי לא לברך?

תשובה: תחילה אברר שורש המנהג להדליק נר חנוכה בבית הכנסת ולאחר מכן אתייחס לנידון מנייני החצרות.

הנה יש לברר מדוע נהגו להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת, הרי כל אחד מדליק בביתו, ומדוע בנוסף לכך יש להדליק גם בבית הכנסת?

ד' טעמים להדלקת נר חנוכה בבית

הכנסת

ואכן הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת אינה מצווה מדברי סופרים כמו הדלקת נר חנוכה בבתי, אלא היא מנהג שהונהג בתקופת הראשונים, ונראה שניתן לציין למנהג זה ארבעה טעמים שונים:

א: כדי להוציא ידי חובה את מי שאינו בקי במצווה זו ואינו מדליק בביתו.

ב: כדי להוציא ידי חובה את האורחים שאוכלים ושותים וישנים בבניין בית הכנסת.

ג: יש בזה הידור מצווה לעניין 'פרסום הנס'.

^א הנה הבית יוסף בסימן תרע"א כתב בשם הכל בו שני טעמים להדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת, או משום האורחים (טעם ב') או משום פרסום הנס, אך במקור הדברים בכל בו כתוב קצת אחר וזה לשונו (סימן מ"ב) 'ונהגו כל המקומות להדליק נר חנוכה בבית הכנסת להוציא מי שאינו בקי ושאינו זריז בואת גם כי הוא הדור המצוה ופרסום הנס וזכר למקדש', ועיין בריב"ש סימן קי"א שכתב רק טעם 'פרסום הנס', ומכל הנ"ל נראה שניתן להוציא ארבעה טעמים שונים למנהג זה וכמו שכתבתי למעלה.

שוב מצאתי שכן סידר את ד' הטעמים הנ"ל כנ"ל בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן ס"ח ועיין שם מה שהביא משו"ת בנין שלמה להקשות על הב"י שכתב בשם הכל בו טעם שלא כתב ועיין שם עוד מה שכתב בכל זה.

^ב שו"ת הריב"ש סימן קי"א.

^ג סימן תרע"א סעיף ז'.

^ד ועיין בשו"ת מנחת אלעזר שם מה שכתב ליישב מה שקשה לכאורה שגם אם אורחים מצויים מ"מ איך תועיל להם ההדלקה ללא שישתתפו בפרוטה.

בגמרא במסכת פסחים^ה שהיו עושים קידוש בליל שבת בבית הכנסת עבור האורחים שהיו אוכלים ושותים ולנים בבניין בית הכנסת, אך בזמננו אין מצויים אורחים שגרים בבניין בית הכנסת ומשום כך כתב השולחן ערוך בהלכות שבת^ו שטוב יותר להנהיג לא לקדש בבית הכנסת^ז.

וגם בנכונות הטעם השלישי בזמננו יש לפקפק, מאחר והמעין במקור המרכזי לטעם זה והוא בשו"ת הריב"ש^ח, ימצא שביאר טעם זה לפי זמנם שלא היו יכולים לקיים את המצווה כתקנה שהיו מדליקים בתוך הבתים מפני הסכנה שיד האומות תקפה עלינו והיו מדליקים בתוך הבתים, ולא היה פרסום הנס אלא לבני הבית בלבד, ולכן הנהיגו להדליק בבית הכנסת כדי לעשות פרסומי ניסא דרבים עכ"ל^ט, ולפי זה בזמננו שרבים מדליקים בפתחי הבתים ובחלונות ונרות החנוכה נראים לעיני כל ב"ה, שמא כבר לא שייך טעם זה^י.

טעם פרסום הנס על פי דרכו של הגר"א

אמנם בתורתו של הגר"א מצאנו אור חדש לביאור מנהג זה, והוא מדמה את מנהג הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת למנהג אמירת ההלל בליל הסדר בבית הכנסת לאחר תפילת ערבית, למרות שכל אחד אומר אחר כך את ההלל

^ה דף ק"א עמוד א'.

^ו סימן רס"ט סעיף א'.

^ז ואמנם שם כתב השו"ע ליישב מנהג המקומות שכן עושים קידוש בבית הכנסת אע"פ שאין אורחים מצויים משום שבטל הטעם לא בטלה התקנה, אך בהלכות חנוכה לא נכנס כלל לכך, וכתב בפשיטות שמדליקים ומברכים על נרות חנוכה בבית הכנסת ומבואר אם כן שהטעם של האורחים הוא לא הטעם העיקרי, ועוד שהמעין בבית יוסף בסימן רס"ט יראה כמה טעמים נוספים ליישב את מנהג הקידוש בליל שבת בזמננו בבית הכנסת, וטעמים אלו לא שייכים כלל במנהג הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת.

^ח סימן קי"א.

^ט שוב מצאתי הערה זו בספר 'מועדים וזמנים' לגר"ש שטרנבוך שליט"א חלק ו' סימן פ"ט.

בביתו על סדר ההגדה ואם כן מה טעם לומר גם בבית הכנסת? אלא שבכל מצווה שיש בה גדר של 'פרסום הנס' גדר זה נחלק לשניים – פרסומי ניסא דיחיד, ופרסומי ניסא דרבים.

ומשום כך מדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת כדי לקיים 'פרסום הנס דרבים', כלומר פרסום הנס שבא מכוחו של 'ציבור' ולא מכוחו של 'יחיד'.

וראה בספר 'הררי קדם'^א שעל פי הבנה זו ביאר מדוע נהגו להדליק בבית הכנסת דווקא בין מנחה לערבית, ועוד כתב שם שמנהג הגר"ח בבריסק היה להדליק את נרות החנוכה בבית הכנסת במוצאי שבת חנוכה קודם אמירת 'ויהי נועם' ובערב שבת חנוכה היה מקפיד שלא יברך הש"ץ על ההדלקה שקודם תפילת מנחה – כל זמן שלא התאסף מניין^ב, וכל זה משום גדר זה של 'פרסום הנס של ציבור'^ג.

ומעתה יש לומר שאף בזמננו שרבים מדליקים בחצרות הבתים ובחלונות, ונרות החנוכה נראות לעיני כל, מכל מקום סוף סוף זהו פרסום הנס שבא מכוחו של יחיד, ועדיין המנהג להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת במקומו עומד, כדי לקיים 'פרסום הנס' שבא מכוחו של ציבור^ד.

^א וראה מש"כ במקום אחר אודות גדר אמירת ההלל בליל הסדר.

^ב מועדים א' סימן קפ"ח. וכן הוא בספר נפש הרב 'ליקוטי הנהגות – חנוכה' בשם הגר"מ סולויצ'יק.
^ג וזה דלא כמגן אברהם סימן תרע"א ס"ק י', והובא להלכה במשנה ברורה שם ס"ק מ"ז, אלא כשיטת המור וקציעה (היעב"ץ) כמבואר בביאור הלכה שם ד"ה 'ויש נוהגים להדליק בע"ש קודם המנחה'.

^ד וראה עוד בהערה כ"א.

^ה ועיין בשו"ת זרע אמת חלק א' סימן צ"ו שכתב לחדש שמי שמדליק נרות חנוכה בביתו בליל א' של חנוכה, ולאחר מכן מדליק בבית הכנסת (מצוי בנר ראשון שחל בערב שבת) מברך שוב 'שהחינו' בבית הכנסת (ובמקרה הפוך פסק שלא יברך 'שהחינו' אלא"כ מדליק בשביל להוציא אשתו ובני ביתו ומובא פסק זה להלכה במשנה ברורה סימן תרע"א ס"ק מ"ה) וביאר שם שהרי זה דומה למי

אך הטעם הרביעי – 'זכר למקדש' – שייך בזמננו ללא פקפוק לכאורה, ואולי יש להוכיח שלמעשה זהו הטעם העיקרי מכך שהשולחן ערוך והרמ"א כתבו^{טו} למקם את החנוכייה בבית הכנסת באופן שתואם את צורת עמידת המנורה בבית המקדש.

על כל פנים – מאיזה טעם שיהיה – השולחן ערוך פסק להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת, ואף כתב שמברכים על נרות חנוכה אלו^{טז}.

סתירה בפסקי השולחן ערוך

שבירך ברכות התורה לעצמו ותכף קראוהו לעלות לתורה שחזור ומברך עכ"ל, ונראה שדבריו תואמים לדרכו של הגר"א שיש דין של פרסום הנס של יחיד ודין פרסום הנס של רבים (אך יש לציין שדין זה של הזרע אמת לא מובא להלכה במשנה ברורה, אך השערי תשובה הביאו, ועיין במ"ב שם מהדורת דרשו הערה 78 שהגר"ש אלישיב זצ"ל נקט שמאחר והמשנה ברורה לא הביא דין זה להלכה, סימן שלא סובר כן, אבל בשם החזו"א הביאו שכן היה נוהג כן להלכה, וע"ע בספר פסקי תשובות סימן תרע"א הערה 59) וראה דברי הגרשו"א בספר הליכות שלמה פרק י"ז הערה 9 שתמה על ספק זה של הזרע אמת וז"ל 'לכאורה תמוה שאם הדליק קודם בבית כנסת לא יוכל לברך שוב בבית, א"כ אם הדליק בבית שכבר בירך שהחיינו בקיום המצווה כן יוכל לברך בבית הכנסת? והשיב רבינו דאף שתמיהה נכונה היא מ"מ כיון שכך הוא המנהג כמ"ש הפוסקים צ"ל שסו"ס בבית הכנסת הוי פרסומי ניסא טפי' עכ"ל, ולאמור עפ"י דרכו של הגר"א אתי שפיר.

ויש לציין גם ללשון הלבוש (תרע"א סעיף ח') 'נוהגין להדליק גם בבית הכנסת ולברך עליהם שזוהו פרסום הנס שלנו באסיפת הציבור'.

^{טו} סימן תרע"א סעיף ז'.

^{טז} אמנם היו כאלו שמחמת ספיקות הללו משכו ידיהם מלהדליק בבית הכנסת, עיין שבלי הלקט עניין חנוכה סימן קפ"ה, ועיין גם בספר 'תניא' (רבתי) סימן ל"ה, וכן בשו"ת מהר"ם שיק יורה דעה סימן שע"ד כתב ששמע שמרן החת"ס מנע את עצמו מלברך על הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת (אמנם במקום אחר ראיתי בשם ספר 'מנהגי החתם סופר' שהיה משתמש מלהדליק בבית הכנסת ביום הראשון דווקא מחמת הספק האם צריך לחזור ולברך 'שהחיינו' בבית), וע"ע מ"מ בשו"ת ציין אליעזר חלק ט"ו סימן ל'.

ויש שתמהו^{יז} על פסק זה של השולחן ערוך לברך על הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת, והרי גם אחרי כל הטעמים הנ"ל, סוף סוף אין זה אלא בגדר 'מנהג' ולא מצווה מדברי סופרים, ואם כן היאך פסק השולחן ערוך לברך על מנהג זה, שהרי בהלכות ראש חודש^{יח} פסק השולחן ערוך לא לברך על אמירת ההלל בראש חודש מאחר ואינו אלא 'מנהג' (בשונה מאמירת ההלל בחגים שזו מצווה גמורה)?

ונאמרו כמה תירוצים באחרונים ליישב סתירת השולחן ערוך בזה, ראה בהערה^{יט}.

^{יז} שו"ת חכם צבי סימן פ"ח ומובא בבאר היטב ובשערי תשובה על השולחן ערוך שם.

^{יח} אורח חיים סימן תכ"ב סעיף ב'.

^{יט} א. יש שתירצו שמנהג הדלקת נרות חנוכה בבית כנסת הוא לא יצירה של דבר חדש, אלא הרחבה של מצוות הדלקת נר חנוכה, להוסיף בפרסום הנס וממילא שייך לברך עליו 'אשר קדשנו במצוותיו' שהוא חלק ממצוות הדלקת נרות חנוכה, אבל אמירת ההלל בראש חודש הוא יצירה חדשה ולא שייך לומר עליו 'וציוונו' לדעות שלא מברכים על המנהג (ראה שו"ת שבט הלוי חלק א' סימן קפ"ה וכן מנחת שלמה חלק ב' סימן נ"ג אות ב' ד"ה 'זמיהו בעיקר').

ב. היעב"ץ (בנו של החכם צבי) תירץ (מור וקציעה סימן תרע"ב) שמאחר ויש שיטות שונות אם יש לברך על המנהג, הרי על אף שביחס לאמירת ההלל של ראש חודש הסיק השו"ע שלא לברך הוא מחמת ספק ברכות להקל, אולם בהדלקת נרות חנוכה לא שייך לומר 'ספק ברכות להקל', שהדלקה ללא ברכה אין בה כלל פרסומי ניסא, שהרי מדליקים נרות בכל ערב להאיר את הבית, והפרסומי ניסא נוצר רק מאמירת הברכות, ולכן בזה הכריע השולחן ערוך לברך שלא שייך לומר בזה 'ספק ברכות להקל'. ובמילים אחרות: השו"ע נוקט שלא לברך על מנהג, אבל שונה הדבר כאשר המנהג עצמו הוא לברך ודו"ק.

ג. מרן הגר"ע יוסף זצ"ל כתב לחלק בין מנהגים שהנהיגו חכמי ישראל את העם שניתן לברך עליהם, לבין מנהגים שהעם נהג מעצמו, עיין בדבריו בשו"ת יבי"א חלק ז' או"ח סימן נ"ז ועיין שם עוד דרכים ליישוב קושיא זו.

ד. עוד יש ליישב עפ"י חידושי הרי"ז הלוי על הרמב"ם הלכות ברכות – עיין בספר 'ודברת במ' (טרופ) חלק ב'.

ה. עיין שו"ת התעוררות תשובה ח"א סימן ק"ג.

הדלקת נרות חנוכה במסיבות וכינוסים

הנהגה על פי כל הנ"ל דנו פוסקי זמננו האם ניתן לברך על הדלקת נרות חנוכה במסיבות חנוכה, באולמי שמחות, בכינוסים וכדומה הנערכים בימי החנוכה.

ורוב הפוסקים נקטו שלא ניתן לברך על הדלקת נרות חנוכה אלו, מאחר ועל אף שיש בזה עניין של 'פרסום הנס' מכל מקום שמא לא תיקנו אלא בבית הכנסת דווקא, והרי אפילו על המנהג של הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת נשפך הרבה דיו ונשתברו הרבה קולמוסים כדי ליישבו ולכן 'הבו דלא לוסף עליה', ואין לנו אלא מה שנהגו ולא לחדש מנהגים חדשים, ובפרט שהטעם של 'זכר למקדש' שייך רק בבית הכנסת ולא באולמי שמחות, וראה לשונות הפוסקים בהערה².

ואני הקטן ברצוני להוסיף לכל הנ"ל טענה נוספת לפי דרכו של הגר"א, שהעניין הוא לקיים 'פרסום הנס דרבים' הבא מכוחו של ציבור, אם כן יש לדעת שלא כל אסיפת אנשים נחשבת 'ציבור', אלא רק אסיפת אנשים לצורך דבר הנעשה במניין, כגון לתפילה וכדומה, וכבר כתבתי כך לעניין 'קריאת התורה' לפוסקים שנוקטים שהוא 'חובת הציבור' ויחיד אין עליו חיוב לשמוע קריאת התורה אלא רק באופן שהוא חלק מ'ציבור', האם נאמר שאם אותו יחיד שלא היה בבית הכנסת ביום קריאת התורה, אבל לאחר מכן בדרך למקום עבודתו עולה הוא על אוטובוס, ושם הוא מתקבץ – במקום אחד – עם עוד תשעה יהודים (שגם הם לא שמעו עדיין קריאת התורה באותו יום) האם נבוא ונאמר שמעתי חלה עליהם חובה לקיים 'קריאת התורה' משום שיש כאן 'ציבור'?

לכאורה אין זה נחשב 'ציבור', ורק כאשר מתאספים עשרה יהודים לצורך דבר הזורש מניין – אז יש להם שם של ציבור³.

דנעשה כאחד ממנהגי בית הכנסת הקדושים מנ"ל להוסיף במה שאינו דומה, וכל מנהגי ישראל נתיסדו בטעמים שנגלו לפני מיסדי התקנה, וכיון שאין נידון דידן דומה לגמרי אין בכחנו להוסיף, וידעתי גם ידעתי שהיו מדינות שהיו מברכים במסיבות כאלה אבל מי יודע אם רוח חכמים נוחה מהם.

ספר הליכות שלמה (חנוכה פרק י"ז סעיף ד') ובהערה 8 שם: 'אין מברכין על הדלקת נרות חנוכה באסיפות וכדו', דהואיל והברכה שבבית הכנסת היא עצמה אינה מעיקר התקנה, הו' דלא לוסף עליה – כן התריע רבנו (הגרש"ז) על מה שהיה נפוץ לברך על הדלקת הנרות במסיבות חנוכה וכדו'.

וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל כמובא בשו"ת ישא יוסף חלק א' סימן קל"ח אות ד'.

³ ובספר הררי קדם הביא לחדש יותר שגם ציבור שהתאסף לתפילת ערבית אך כבר סיים את התפילה פקע שם 'ציבור' לאחר שהתפללו ואין זה אלא 'ברוב עם' ללא חלות שם 'ציבור' ולכן יש להקפיד להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת בין מנחה לערבית שעדיין שם ציור עליהם, ומשום כך הקפיד הגר"ח להדליק במוצאי שבת קודם אמירת 'קדיש

² שו"ת ציץ אליעזר (חלק טו סימן ל): 'ברור הדבר שאין לברך, ופוק חזי כמה דיות נשתפכו בקשר למנהג ההדלקה בבית הכנסת ואיך שאפשר לברך על כך, וכמה מגדולי דורות הקפידו באמת שלא לברך על ההדלקה בביהכ"נ [הגם שלמעשה כן מברכין כפסק השו"ע]... על כן ברור ופשוט הדבר שאין בכחנו להוסיף עוד ולהנהיג להדליק ולברך על הדנ"ח במסיבות, ויש למנוע זאת, והמברך מברך ברכה לבטלה, והנמנע יקבל שכר על הפרישה'.

שו"ת מנחת יצחק (חלק ו סימן סה): 'הנה כמה דחקו רבותינו למצוא טעם על ברכה זו בביהכ"נ כמבואר בתשו' הריב"ש (סי' קי"א) ובתשו' חכם צבי (סי' פ"ח), ואיך יעלה על הדעת לחדש מעצמנו מה שלא שערנו אבותינו, וביותר על עיקרם של אסיפות כאלה אין רוח חכמים נוחה הימנם ואיכמ"ל'.

שו"ת שבט הלוי (חלק ד סימן סה): 'הנה כבר נשאלתי על זה כמה פעמים, ודעתי העני' דאין לברך, וטעמי ונמוקי דהפוסקים נתקשו בעצם המנהג של הדלקה גם בבית הכנסת... והנה בטעם להוציא שאינו בקי חולק הריב"ש שם שהי' אביר הפוסקים שכ' שאין אדם יוצא בזה, - וא"כ עיקר הטעם במש"כ הכל בו משום הידור מצוה פרסום הנס וזכר למקדש, וא"כ אולי לא נתיסד המנהג רק בבית הכנסת די'ש בזה דמיון להדלקת מנורה במקדש ואיכא בזה זכר למקדש... ואם אמרו בבית הכנסת

ברכת 'הרואה' על נרות חנוכה שבבית הכנסת

והנה יש לעיין האם ניתן לברך ברכות 'הרואה' על נרות חנוכה של בית הכנסת^כ – ומצאנו בזה מחלוקת בין הפוסקים^{כז}, ולכאורה יש לתלות נידון זה בטעמים השונים הנ"ל שאם היא הדלקה מטעם 'זכר למקדש' מסתבר שאין לזה שם של 'נר חנוכה' אך אם הוא משום פרסום הנס דרבים – יש לצדד ולומר שיכול הרואה לברך על נרות אלו.

ולתועלת הסיכום אסכם את הנפקא מינות האפשריות בין הטעמים השונים להדלקת נר חנוכה (ובין הבנתו של הגר"א בטעם פרסום הנס להבנה הרגילה) :

א) האם ניתן להדליק ולברך בערב שבת חנוכה עוד קודם שהתאסף מניין?

ב) במוצאי שבת חנוכה האם יש להדליק בדווקא קודם 'קדיש תתקבל' של תפילת ערבית?

ג) האם ניתן לברך על הדלקת נרות חנוכה במסיבות וכינוסים?

ד) האם ניתן לברך 'ברכות הרואה' על הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת?

ה) מי שמדליק בביתו ביום הראשון האם יברך שהחיינו שוב כאשר מדליק שוב בבית הכנסת?

בבית יוסף 'לפרסם את הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפנייהם', ועיין ביעב"ץ המובא לעיל הערה י"ט.

^כ דין 'הרואה' נמצא בשו"ע סימן תרע"ו סעיף ג'.
^{כז} בשו"ת התעוררות תשובה חלק א' סימן ק"ג וכן בשו"ת מנחת אלעזר חלק ב' סימן ס"ח כתבו שהטעם שתיקנו להדליק נרות חנוכה בבית כנסת הוא כדי שמי שלא נמצא בביתו ולא מדליקים עליו בביתו יוכל לכל הפחות לברך על הנרות בבית הכנסת מדין 'הרואה', אך בשו"ת אגרות משה חלק א' אורח חיים סימן ק"צ כתב שמאחר והם אינם נרות של מצווה אלא של מנהג אין הרואה יכול לברך עליהם.

וממילא כאשר מתאספים עשרות אנשים ואף מאות לאירוע כזה או אחר, אין עליהם שם של 'ציבור' ואין זה נחשב 'פרסום הנס' של ציבור, אלא אם כן במהלך האירוע / כינוס מתפללים שם תפילות מנחה וערבית ורוצים להדליק בין מנחה לערבית ועיין בהערה^{כז}.

אך יש מהפוסקים^{כז} שנוקטים שיש מקום לברך על הדלקת נרות חנוכה בכל מקום קיבוץ רבים כגון מסיבות, אירועים וכדומה, ובאופן מפתיע^{כז} כך גם דעת הגר"ע יוסף זצ"ל^{כז}, ונקטו כך משום שלדעתם עיקר הטעם משום 'פרסום הנס'^{כז} ולכן לא שנא בית כנסת ולא שנא מקום כינוס אחר, בכלום ניתן להדליק ולברך כדי לפרסם את הנס^{כז}.

תתקבל' ובמנחה בערב שבת חנוכה רק לאחר שכבר התאסף מניין של אנשים קודם תפילת מנחה כמבואר לעיל.

^{כז} שוב מצאתי הערה זו גופא בספר הררי קדם שם שכתב להעיר על פי זה על אלו המדליקים נר חנוכה במקומות שמתאספים שם רבים כגון בכינוסים של צדקה וכו' שאין להם תורת ציבור אמנם הביא שם גם דוגמא של הדלקות במהלך החתונה, וזה צ"ע שלכאורה מאחר וצריך עשרה לברכות הנישואין א"כ יש לזה שם ציבור, ובאמת משמע ממנו שרק כאשר מתאספים לתפילה זה נחשב ציבור, וגם בספר 'נפש הרב' שם העיר הערה זו, ושם כתב שאין שם 'ציבור' אלא כאשר הצטרפו מקודם לתפילת מנחה (שכל זמן שעוד לא התפללו אין שם 'ציבור' עליהם) ועומדים כעת להתפלל ערבית (שם לא כן כבר פקע שם 'ציבור' מעליהו עיין שם, ולפי זה גם בחופה אין שם 'ציבור' שקודם לכן עוד לא נחשבים ציבור ולאחר החופה כבר פקע מעליהו שם ציבור, אלא שיש לעיין באופן שבין החופה לכניסה לאולם נעמדים לתפילת ערבית וקודם לכן רוצים להדליק נרות חנוכה ויש לעיין עוד (וכן יש להעיר שיש עוד ברכות הנישואין בתום הסעודה).

^{כז} כן כתב בשו"ת או נדברו, וכן כתב הגר"י רוזנטל בספר משנת יעקב הלכות חנוכה עמוד ר"ס.

^{כז} כתבתי 'באופן מפתיע' כי בדרך כלל פוסקי ספרד יותר מחמירים בספק ברכות להקל.

^{כז} שו"ת יביע אומר חלק ז' אורח חיים סימן נ"ז אות ו'.

^{כז} ולא נקטו שצריך דווקא שם 'ציבור'.

^{כז} והיה מקום לומר שניתן לקיים 'פרסום הנס' גם בהדלקה ללא ברכה, אך עיין לשון הכלבו המובא

ו) האם צריך ציבור של עשרה אנשים בשביל להדליק בבית הכנסת או אפשר גם בפחות מכך.^ל

ז) אם קטן יכול להדליק גרות חנוכה בבית הכנסת.^{לא}

הדלקת גרות חנוכה במנייני חצרות

והנה במנייני חצרות זה מקום הקיבוץ בזמננו, ואין מסיבות ואין אירועים המוניים, אבל כאמור לעיל לדעת רוב הפוסקים לא ניתן לברך במסיבות וכינוסים, אך מאידך יש כאן בהחלט שם 'ציבור' שהתאסף לצורך תפילות מנחה וערבית, ולכן לפי דרכו של הגר"א לכאורה ניתן לברך במניינים אלו, אך עדיין יש להסס – וכפי שכתבו הפוסקים המובאים לעיל בהערה כ' – ששמא לא נתקן מנהג זה אלא בבית הכנסת משום 'זכר למקדש' ולכן שומה עלינו לברר מהו גדר 'בית כנסת' לעניין זה, האם צריך בית כנסת קבוע, ומה דין מקום קבוע לתפילה ללא דפנות ותקרה.

והנה במקום אחר כתבתי אודות הגדרת 'בית כנסת' לעניין 'ברכת מעין שבע' בליל שבת, אך לא בהכרח כלל שיש לדמות בין הנידונים.

והנה המשנה ברורה כתב^{לב} שמדליקים גרות חנוכה אף בבית מדרש, אך כתבו הפוסקים^{לד} שהכוונה לבית מדרש שמתפללים בו.

ופוסקי זמננו דנו אודות בית כנסת שאין מתפללים בו בקביעות את רוב תפילות היום, וכן אודות בית כנסת שמתפללים בו רק בשבת, ומכל הנ"ל נראה שאין צריך דווקא מקום שיש לו דין 'בית כנסת' אלא העיקר שזהו מקום תפילה בקביעות.

^ל עיין שו"ת מנחת אלעזר חלק ב' סימן ס"ח.

^{לא} עיין שו"ת מנחת יצחק חלק ו' סימן ס"ה, ושו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן שצ"ז, וחלק ב' סימן של"ה.

^{לב} סימן תרע"א ל"ט.

^{לד} עיין משנה ברורה דרשן שם הערה 70.

והנה ראיתי שנחלקו הגר"ש אלישיב זצ"ל ויבדל לחיים טובים וארוכים חתנו הגר"ח קנייבסקי שליט"א אודות מקום עבודה שיש בו חדר שמתפללים בו בקביעות מנחה וערבית, שדעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א שאף שאין לו שם בית כנסת, מכל מקום כיון שמתפללים בו בקביעות יש להדליק בו בברכה, אך דעת הגר"ש אלישיב היא שאין להדליק אלא במקום שנועד לבית כנסת.

ונראה שמחלוקתם היא באופן שהחדר הנ"ל הוא לא מיוחד לבית כנסת, אלא הוא משרד ככל המשרדים אלא שבכל יום הוא מהווה מקום מפגש קבוע לתפילות מנחה וערבית, אך אם מדובר שייחדו חדר מיוחד במקום העבודה לצורך בית כנסת (כמו שמצוי בכמה סניפים של 'אושר עד' וכדומה) הרי שלכאורה בוודאי יש לו דין של בית כנסת לעניין זה, וניתן להדליק שם בברכה.

עוד ראיתי שכאשר מדובר על אולם שמחות שמתפללים בו בכל ערב תפילת ערבית (כמצוי באולמי השמחות בערים הדתיות) לא ניתן לברך על הדלקת גרות חנוכה גם לדעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א כיון שאינו מקום המיוחד לתפילה.

והנה נידון דידן מצד אחד הוא יותר טוב מאולם שמחות שמתפללים בו בכל ערב, מאחר ויש בו קביעות של תפילות בכל ימות השבוע, ואנשים מתאספים בו לצורך התפילה (ולא לצורך שמחה, ואגב אורחא גם מתפללים בו) אך מאידך הוא לא כמו משרד שמתפללים בו בקביעות מאחר וסוף סוף הוא רק מקום זמני ובכל רגע מצפים אנו שיוסרו ההגבלות ונוכל לחזור אל תוך בתי הכנסת ללא הגבלות.

ונראה לעניות דעתי להכריע שאם מדובר במקום שלעת עתה הוקצה לצורך 'מקום תפילה' וגם לא בשעת התפילות הוא שומר על צורתו, אזי ניתן להדליק בו גרות חנוכה ולברך, שלעת עתה זהו בית הכנסת שיש לנו,

ולמעשה הדבר תלוי בשיקול הדעת, ונראה שמי שיברך גם במקום תפילה קבוע שאינו שומר על צורתו – אין מזניחים אותו מאחר וניתן לצרף דעת הפוסקים הנוקטים לברך בכל מקום כינוס, ובפרט שמדובר כאן על רבים ששם 'ציבור' עליהם, ועוד שסוף סוף הוא מקום תפילה קבוע, והיעב"ץ נקט שבמנהג זה לא אומרים 'ספק ברכות להקל'^{לה}.

להארות והערות: shyogel@gmail.com

אך אם מדובר במקום שאינו הוקצה לתפילה, אלא כאשר מגיעה שעת התפילה, מתקבצים בו המתפללים, אך בין התפילות המקום אינו שומר על צורת 'מקום התפילה' אלא חוזר להיות חניה / פארק / גינת שעשועים וכדומה – נראה יותר שאין לברך שם על הדלקת נרות חנוכה.

אמנם אם מדובר בחצר של בניין וכדומה, יכול אחד המתפללים הגרים בבניין להדליק בין מנחה לערבית את חנוכיתו האישית בפתח החצר וזיכרון אחד עולה לכאן ולכאן.

ובמניין קבוע בחצר בית הכנסת - מאחר והמניין נעשה בחצר בית הכנסת ושייך לבית כנסת, נראה ששפיר דמי להדליק ולברך בו, גם אם מקום התפילה לא שומר על צורתו הקבועה.

וכאשר שאלתי שאלה זו את הגאון הרב שמואל אליעזר שטרן שליט"א כתב בזה הלשון:

'נראה שאם זה מקום תפילה קבוע שהכינו אותו למקום מיועד לתפילה עם ארון קודש ובימה וכדומה יש לברך על הדלקה זו כמו בבית כנסת'.

והנה יש מקומות שבכל השבוע אין מקום התפילה שומר על צורתו, אך בשבת קודש (שאינן שימוש בחנייה למכוניות שנכנסות ויוצאות) מקום התפילה שומר על צורתו (השולחנות, הבימה המאולתרת וכדומה) ויש להסתפק מה דין מקום זה, והאם יש דין שונה לימות החול ולשבת.

עוד יש להסתפק כאשר אין קירוי כלל למקום התפילה, שהרי לדעת הרבה פוסקים לא ניתן לקיים מצוות הדלקת נר חנוכה ללא 'בית'^{לד}, אך יש לומר ששונה מנהג ההדלקה בבית הכנסת מאחר ואין הוא לשם חובת מצווה, ומנהג ההדלקה ברחבת הכותל המערבי יוכיח.

^{לה} מובא לעיל הערה י"ט.

^{לד} עיין מש"כ בחלק א' סימן ע"ו הערה י"ג.